

УДК 3.34.341

І. С. Семенюк

викладач
Класичний приватний університет**КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО КРАЇН
РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
МАТЕРІ ЗА ВБИВСТВО НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ**

У статті досліджено регламентацію кримінальної відповідальності за вмісне вбивство новонародженої дитини за законодавством країн романо-германської правової сім'ї. Подано аналіз нормативно-правових актів, що встановлюють відповідальність за цей злочин. Обґрунтовано, що за законодавством більшості країн умисне вбивство матір'ю новонародженої дитини є привілейованим складом вбивства.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальна відповідальність, вбивство новонародженої дитини, мати, новонароджена дитина, покарання, романо-германське право.

На сьогодні є загально визнаним, що діти внаслідок їхньої фізичної та розумової незрілості потребують спеціальної охорони й піклування, зокрема відповідного правового захисту як до, так і після народження. Одним із заходів, спрямованих на реалізацію цього положення та захисту життя дитини від протиправних посягань, є норми законодавства країн континентальної правової сім'ї, що передбачають відповідальність за вмісне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини.

Порівняння правових систем різних держав надає додаткову можливість краще пізнати своє національне право. Вважаємо необхідним і доцільним широко використувати досвід зарубіжних країн у процесі подальшого вдосконалення кримінального законодавства України.

Метою статті є порівняльно-правове дослідження кримінального законодавства країн романо-германської правової сім'ї про відповідальність за вмісне вбивство матір'ю новонародженої дитини, виявлення тенденцій і закономірностей розвитку кримінального законодавства у цій сфері.

Французький Code penal (кримінально-процесуальний кодекс) 1791 р. передбачав відповідальність за цей злочин у межах відповідальності за вмісне вбивство, причому йшлося про кваліфіковане вбивство, оскільки, на думку дослідників того часу, новонароджена дитина є беззахисною, отже, її вбивство повинно каратися навіть більш суворо, ніж вбивство дорослої людини, – смертною карою. Проте судова практика того часу в більшості випадків виправдовувала засуджених [2, с. 42].

Такі тенденції призвели до появи Закону 1824 р., яким було внесено зміни до КК Франції 1810 р., зокрема суду було надано можливість замінювати смертну кару іншими покараннями, якщо суд знаходив відповідну мотивацію.

Закон 1901 р. знову змінив текст КК, передбачивши вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини як привілейоване вбивство. Було збережено поняття тітовбивства

як вбивства новонародженої дитини, але змін зазнала санкція статті, оскільки таке вбивство могло бути визнано як передумисним (тоді санкція передбачала смертну кару для інших осіб і постійні каторжні роботи для матері дитини), так і умисним (каралося тимчасовими каторжними роботами для матері, а постійними – для інших винних-співучасників). Отже, пом'якшення покарання відбувалося тільки за умов, якщо йшлося про вбивство саме матір'ю своєї новонародженої дитини. Дії співучасників каралися на загальних підставах.

Особливий інтерес становлять відомості про кількість засуджених чоловіків і жінок за зазначений злочин. Так, у 1907 р. за вчинення вбивства новонародженої дитини у Франції було засуджено 4,4% чоловіків та 95,6% жінок [2, с. 43].

Із 1994 р. у Франції набув чинності новий Кримінальний кодекс, який змінив кодекс Наполеона 1810 р. У цілому він увібрав у себе все найкраще, що було вироблено в кримінально-правовій доктрині та судовій практиці Франції, в теорії й практиці інших держав, а також у сфері міжнародного права. Водночас Кримінальний кодекс не розкриває поняття вини та її форм, за винятком передумислу.

Кримінальний кодекс Франції 1994 р., який змінив кодекс Наполеона 1810 р., виділяє навмисне вбивство й ненавмисне посягання на життя.

Відповідно до ст. 221–1 КК Франції, навмисне вбивство є навмисним позбавленням життя іншої людини [5, с. 122]. Кримінальне законодавство Франції виділяє три ступеня навмисної вини: передумисел, невизначений умисел і спеціальний умисел. Навмисне вбивство, вчинене з передумислом (заздалегідь обміркованим умислом), становить передна-вмисне вбивство, його карають суворіше.

Обставинами, що обтяжують відповідальність за навмисне вбивство, є:

- вчинення вбивства до здійснення іншого злочину, після нього чи в процесі його вчинення;
- вчинення вбивства, що сприяє втечі злочинця чи безкарності виконавця або співучасника;

- вбивство неповнолітнього до п'ятнадцяти років;
- вбивство родича за висхідною лінією за законом, за народженням або прийомних батька чи матері;
- вбивство безпомічної особи (старого, хворого або вагітної жінки);
- зґвалтування або інші акти жорстокості, що передували вбивству;
- вбивство судді, адвоката, представника влади в зв'язку з виконанням ними своїх службових обов'язків;
- вбивство свідка або потерпілого з метою перешкодити їм оскаржити чи дати показання в суді.

Отже, вбивство новонародженої дитини на сьогодні кваліфікують як умисне вбивство неповнолітнього до п'ятнадцяти років (п. 1 ст. 221-4).

Не можна не погодитися з позицією Н. Є. Крилової, яка зазначає, що відмова від пом'якшення відповідальності за позбавлення новонародженого життя та поява нових обставин, що обтяжують покарання, призвели до посилення відповідальності за цей злочин порівняно із КК 1810 р. [3, с. 86].

Специфіка французького права виявляється й у призначенні покарання. Так, умисне вбивство карають довічним тюремним ув'язненням, однак особа може бути звільнена після закінчення періоду надійності, тривалість якого для простого умисного вбивства становить вісімнадцять років. При вчиненні кваліфікованого навмисного вбивства період надійності може бути збільшений на термін до тридцяти років спеціальним рішенням суду присяжних.

Нещодавно у Франції викликала великий резонанс така справа: 38-річній матері-вбивці було призначено покарання у вигляді тюремного ув'язнення терміном на 15 років за вбивство шести своїх новонароджених дітей [6]. Жінка багато років приховувала трупи своїх дітей у підвалі власного будинку. Мотивів вчинення цього злочину у жінки не було, оскільки вона мала 14-річного сина від попереднього шлюбу та мала співмешканця, який вважав, що жінка робила аборти у клініці, та знайшов трупи дітей. Вбивства вчинилися жінкою протягом 7 років.

У Кримінальному кодексі ФРН 1871 р. вважають вбивством позбавлення життя іншої людини шляхом активних дій чи бездіяльності, які було вчинено вмісно [7, с. 59]. Відповідальність за вбивство новонародженої дитини встановлюють розділом XVI "Злочинні діяння проти життя" у ст. 212 КК ФРН "Вбивство" [12, с. 127].

Законодавець 6-м Законом про реформу кримінального права виключив із кодексу ст. 217 "Вбивство дитини". Норма ст. 217 КК діяла до 1998 р. Вочевидь, німецький законодавець намагався урівняти цінність життя новонародженої дитини з життям людей інших вікових груп. Негативним моментом цього слід вважати той факт, що було припинено статистичний облік кількісних показників дітовбивств. Проте слід зазначити, що душевний стан породіллі може бути врахований шляхом застосування ст. 213 КК ФРН "Менш тяжкий випадок вбивства".

У 1990 р. у зв'язку з об'єднанням Німеччини втратив чинність Кримінальний кодекс Німецької Демократичної Республіки 1968 р., але слід зазначити, що в частині встановлення кримінальної відповідальності за вмісне вбивство матір'ю новонародженої дитини він був більш прогресивним, ніж Кримінальний кодекс ФРН. Так, Кримінальний кодекс НДР передбачав відповідальність за привілейоване вбивство новонародженої дитини, вчинене під час пологів або відразу після них у стані потрясіння, викликаного пологами [1, с. 59].

Останніми роками у ФРН відбувся ряд гучних злочинів. Зокрема, у 2008 р. суд виніс вирок жінці, яка вбила своїх 8 новонароджених дітей, призначивши покарання у вигляді 15 років позбавлення волі.

Кримінальний кодекс Іспанії 1995 р. здійснює захист життя людини, ґрунтуючись на загальносвітовій тенденції гуманізації та посилення захисту прав і свобод людини. На думку деяких дослідників, ця тенденція призвела до появи у КК нових норм про відповідальність за посягання на основні права людини [4, с. 65]. Так, кодекс не передбачає особливих привілейованих умов притягнення до відповідальності за вмісне вбивство новонародженої дитини. Вона настає на загальних засадах відповідальності за вбивство, як це визначено у ст. 138 КК Іспанії: "того, хто заподіяв смерть іншій людині, карають як винного у вбивстві позбавленням волі на термін від 10 до 15 років" [11, с. 51].

Вважаємо за необхідне зосередити увагу на кримінальному законодавстві ще деяких європейських держав: Норвегії, Швеції, Данії та Голландії.

Кримінальний кодекс Норвегії передбачає відповідальність за основний і кваліфікований склади вбивства новонародженої дитини у ст. 234 [8, с. 204]. Ч. 1 цієї статті регламентує відповідальність матері за вбивство власної дитини при народженні або протягом 24 годин після нього. При цьому законодавець не наголошує на особливому психічному та фізичному стані жінки-породіллі. Привілейованим злочином цей вид вбивства вважати не можна, оскільки санкція ч. 1 ст. 234 КК перевищує санкцію статті за просте вбивство – тюремне ув'язнення терміном від 1 до 8 років позбавлення волі (до 6 років – за вбивство без обставин, що обтяжують та пом'якшують покарання).

Обставинами, що обтяжують вбивство матір'ю новонародженої дитини (ч. 2 ст. 234 КК), є вчинення цього злочину повторно або при особливо обтяжуючих обставинах. У такому разі санкція статті передбачає тюремне ув'язнення терміном до 12 років позбавлення волі.

За незаконне залишення новонародженої дитини протягом доби після пологів, якщо в результаті цього дитині було заподіяно смерть або значні тілесні ушкодження, настає відповідальність за ст. 244 КК Норвегії.

Норвезький законодавець закріпив декілька норм, пов'язаних з відповідальністю генетичного батька дитини. Зокрема, новелою в КК є ситуації, коли жінка посягає на

життя народженої дитини або навіть плоду через нужденність або інший безпорадний стан через невиконання батьком дитини своїх обов'язків. Санкція для батька дитини становить до 3 років позбавлення волі (ст. 240 КК Норвегії). Крім того, відповідальність батька може наставати в разі незапобігання діям матері, які призвели до смерті дитини або до загрози її життю, рівно як і життю плоду (ст. 241 КК).

Такий позитивний законодавчий підхід свідчить про високий рівень розвитку норвезького суспільства, враховує матеріальний аспект у сімейних відносинах і покладає на обох батьків відповідальність дбати про свою дитину аж під страхом кримінального покарання.

За Кримінальним кодексом Швеції жінку, яка позбавляє життя свою дитину під час пологів, коли порушено її душевний стан, або якщо вона відчуває сильну нужденність, змушують відповідати за дітовбивство й карають тюремним ув'язненням до 6 років (ст. 3 глави 3 КК) [13, с. 37]. Як бачимо, нижню межу санкції не закріплено.

Вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини є привілейованим складом злочину, оскільки санкція статті за просте вбивство становить від 6 до 10 років позбавлення волі, а за тяжке вбивство – 10 років або довільне позбавлення волі.

Інакше формулює склад цього злочину Кримінальний кодекс Данії. Ч. 1 ст. 238 КК передбачає такі мотиви вчинення матір'ю вбивства новонародженої дитини, як лихо, страх бути зганьбленою, слабкість, паніка, що викликані пологами. Покарання – тюремне ув'язнення на термін до 4 років. Частина 2 цієї статті встановлює, що, якщо мав місце замах на зазначений злочин, який не призвів до заподіяння шкоди дитині, покарання може бути скасовано [10, с. 137].

Кримінальний кодекс Голландії містить дві кримінально-правові норми про відповідальність за вмісне вбивство новонародженої дитини. Стаття 290 регламентує відповідальність у разі, якщо мати вмісно позбавляє життя дитину під час пологів або відразу після них під впливом страху розкриття того, що вона народила дитину [9, с. 385]. Цей склад злочину є привілейованим. Санкція – до 6 років позбавлення волі або штраф.

Відповідно до ст. 291 КК, мати вчинює той самий злочин умисно, здійснюючи рішення, прийняте перед пологами. У такому разі санкція є більш жорсткою – до 9 років позбавлення волі або штраф. Хоча законодавець називає цей випадок тяжким вбивством, мають на увазі саме тяжке вбивство дитини, оскільки тяжке вбивство, передбачене ст. 289 КК Голландії, карають позбавленням волі до 20 років або штрафом.

Слід наголосити на тому, що Голландія є єдиною європейською країною, яка передбачає штраф як альтернативне покарання за вчинення вбивства.

Висновки. Таким чином, аналіз кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за вмісне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, дають можливість зробити такі висновки щодо загальних тенде-

нцій розвитку кримінального права країн романо-германської правової сім'ї.

Приналежність країни до певної правової сім'ї впливає на регламентацію та техніко-юридичні особливості конструювання норм про вбивство новонародженої дитини в законодавстві зарубіжних країн.

Кримінальне законодавство Норвегії, Швеції, Данії тощо передбачає привілейований склад вбивства новонародженої дитини, обґрунтовуючи пом'якшення відповідальності та покарання лише щодо жінки-породіллі, яка вчинила вбивство своєї дитини в особливому психічному стані, викликаному пологами. Умовою для цього законодавці називають різні обставини.

Країни англо-американської та романо-германської правової сім'ї по-різному визначають початок кримінально-правової охорони права на життя. Зокрема, У ФРН, Швеції, Норвегії право на життя підлягає охороні з моменту початку пологів, а Англії, США та Канади – з певного строку внутрішньоутробного життя плоду.

Законодавче конструювання норм про відповідальність за вмісне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини може містити основний і кваліфіковані склади злочинів (наприклад, КК Норвегії). Кримінальне законодавство більшості держав обмежують встановленням загального складу злочину. Виділення кваліфікованих складів має важливе значення, оскільки враховують повторне вчинення цього злочину або інші обставини, що обтяжують покарання.

Отже, слід визнати, що вивчення кримінального законодавства зарубіжних держав, зокрема кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за вмісне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, дає змогу виявити переваги та недоліки кримінального права України, перш за все визначити напрями його подальшого вдосконалення. Вважаємо також, що проаналізовані нами окремі положення чинного законодавства зарубіжних держав становлять науковий і практичний інтерес у сфері застосування чинного Кримінального кодексу України.

Список використаної літератури

1. Гельфер М. А. Уголовное право зарубежных социалистических стран. Часть особенная : учеб. пособ. / М. А. Гельфер. – Москва : ВЮЗИ, 1978. – 95 с.
2. Гернет М. Н. Детоубийство: социологическое и сравнительно-юридическое исследование: с приложением 12 диаграмм / М. Н. Гернет. – Москва : Типография Императорского Московского ун-та, 1911. – 318 с.
3. Крылова Н. Е. Уголовное право зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии) / Н. Е. Крылова, А. В. Серебрянникова. – Москва : Зерцало, 1998. – 208 с.
4. Кузнецова Н. Ф. Основные черты нового Уголовного кодекса Испании / Н. Ф. Кузнецова, Ф. М. Решетников // Вестник Московского университета. Серия 11: Право. – 1998. – № 2. – С. 64–69.
5. Новый Уголовный кодекс Франции. – Москва : Юрид. колледж МГУ, 1993. – 212 с.

6. Селин Лесаж приговорена к 15 годам тюрьмы за детоубийства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://libumax.ru/?p=7394>.
7. Серебренникова А. В. Преступные деяния против жизни по УК ФРГ / А. В. Серебренникова // Вестник Московского университета. Серия 11: Право. – 1997. – № 3. – С. 59.
8. Уголовное законодательство Норвегии : пер. с норвежского. – Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2003. – 375 с.
9. Уголовный кодекс Голландии / науч. ред. Б. В. Волженкин ; пер. с англ. И. В. Мироновой. – Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2001. – 509 с.
10. Уголовный кодекс Дании / науч. ред. и предисловие С. С. Беляева ; пер. с дат. и англ. С. С. Беляева, А. Н. Рычевой. – Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2001. – 230 с.
11. Уголовный кодекс Испании : пер. с исп. – Москва : Зерцало, 1998. – 218 с.
12. Уголовный кодекс ФРГ : пер. с нем. – Москва : Зерцало, 2000. – 202 с.
13. Уголовный кодекс Швеции. – Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2001. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 11.06.2015.

Семенюк И. С. Уголовное законодательство стран романо-германской правовой семьи об ответственности матери за убийство новорожденного ребенка

В статье проводится теоретическое исследование регламентации уголовной ответственности за умышленное убийство новорожденного ребенка по законодательству стран романо-германской правовой семьи. Осуществляется анализ правовых актов, устанавливающих ответственность за умышленное убийство матерью своего новорожденного ребенка. Обосновывается, что по законодательству большинства стран данное преступление является привилегированным составом убийства.

Ключевые слова: уголовное право, уголовная ответственность, убийство новорожденного ребенка, мать, новорожденный ребенок, наказание, романо-германское право.

Semenyuk I. Romano-Germanic Criminal Law of the Responsibility of a Mother for Infanticide

In the article the theoretical research is providing of the regulation of the criminal responsibility for infanticide in the Continental law system. The analysis of legal acts is carried out on research of treating the killing of an infant child by its mother. It is grounded that mostly the infanticide is a privileged homicide.

Romano-Germanic law or Continental law is a legal system originating in Europe, intellectualized within the framework of late Roman law, and whose most prevalent feature is that its core principles are codified into a referable system which serves as the primary source of law. This can be contrasted with common law systems whose intellectual framework comes from judge-made decisional law which gives precedential authority to prior court decisions on the principle that it is unfair to treat similar facts differently on different occasions (doctrine of judicial precedent, or stare decisis).

Infanticide is an act that goes directly against the Right to Life of children. Although it used to be more common in the past, today we can still come across cases of infanticide.

Infanticide (or infant homicide) is the intentional killing of newborn children.

In the past, and in many societies, it was a widespread practice, permitted by different cultures around the world. Nowadays, it is considered to be an unethical crime; however, it is still performed.

Criminal Codes of the most of the European countries stipulate that the killing of a newborn during the first 24 hours, by the mother who is in a state of mental distress, shall be punished as a privileged homicide. The law defined infanticide as a distinct criminal offence, recognizing the fact that a mother's judgment may be impaired immediately after birth, but did not define the term "infant", and this had led to debates regarding the precise moment when infanticide becomes homicide.

Infanticide is usually difficult to report, because in most cases these deaths are covered as stillbirths or children are just not registered at the civil registry after the birth.

Key words: criminal law, criminal responsibility, infanticide, mother, newborn baby, punishment, Romano-Germanic law.